

“А КЮГИЙН ҮНЭН ТҮҮХ” ЗОХИОЛЫН МОНГОЛ ОРЧУУЛГЫН ОНЦЛОГ
/ХОЛБОО ҮГИЙН ЖИШЭЭГЭЭР/

П.Уянга⁴⁴

Б.Хавар⁴⁵

***Abstract:** Lu Xun, the founder of modern Chinese literature, sharply criticized the weak character of his nation in many works, the most famous of which is "The True Story of Ah Q." The novel depicts the adventures of the main character, Ah Q, who is poorly educated and unemployed, reflecting the common characteristics of not only the Chinese peasants of that time, but also the poor people of the suffering country. The character of Ah Q, a clumsy man, is a criticism of the weakness of the Chinese nation. This novel was translated from Chinese into Mongolian by translator B. Bat in 1952, J. Arthur in 1985, and the Inner Mongolia Educational Committee in 1974, respectively, and made available to the public. In translation, the same text can be translated in several ways by several people. These translations have their own characteristics, compositional tone, and the vocabulary used varies from one to another. In the following article, we compare and study the features of the Mongolian translation of "The True Story of Ah Q" using the example of conjunctions.*

***Түлхүүр үг:** Лү Шюнь А Кю утга зохиол сонгомол бүтээл*

УДИРТГАЛ

Хятадын шинэ үеийн уран зохиолыг үндэслэгч Лү Шюнь нь олон зохиол бүтээлээрээ өөрийн үндэстний сул дорой хэв шинжийг хурцаар шүүмжилж байсны дундаас хамгийн алдартай зохиол нь “А Кюгийн үнэн түүх” юм. Зохиолд гол баатар болох тухайн цаг үеийн хятадын тариачдын төдийгүй зовж зүдэрсэн орны үгээгүй ядуу ардын нийтлэг шинж төрхийг илэрхийлсэн, боловсрол муутай, тогтсон ажилгүй, А Кюгийн адал явдал дүрслэгддэг. А Кю хэмээх болхи эрийн дүр цаад утгаараа хятад үндэстний сул дорой чанарыг шүүмжилж буй хэрэг юм.

Энэхүү зохиолыг орчуулагч Б.Бат 1952 онд, Ж.Артөр 1985 онд, Өвөр Монголын сурган хүмүүжүүлэх хороо 1974 онд хятад хэлнээс монгол хэлнээ тус тус орчуулж олны хүртээл болгосон байдаг.

Уран зохиолын орчуулга нь хоёр үндэстний хоорондох соёлын солилцоо хийх нэгэн зүйлийн арга бөгөөд монгол хятад хэлнээ харилцан орчуулсан зохиол бүтээлүүд жилээс жилд улам олширч байна.

Орчуулгад нэг зохиолыг хэдэн хүн хэдэн янзаар ч орчуулж болдог. Эдгээр орчуулга нь өөр өөрийн онцлог, найруулгын өнгө аястай, хэрэглэж буй үгийн сангийн хувьд харилцан адилгүй орчуулагдсан байдаг.

“А Кюгийн үнэн түүх” зохиол нь хятадын утга зохиолын сонгомол бүтээл учир тус зохиолыг орчуулсан нь чухал ач холбогдолтой юм. Үүнд:

⁴⁴ Ph.D, МУИС, ШУС, ХУС, Ази судлалын тэнхим

⁴⁵ Магистр, МУИС

1. Тухайн үеийн хятадын улс төр, нийгэм эдийн засгийн талаарх ойлголтоо гүнзгийрүүлнэ.

Энэхүү зохиол нь тухайн үеийн Хятад улсын хоцрогдсон байдал, феодалын үзэл санаа, ялзарсан дорой байдлыг илчлэн, “А Кю”-гийн дүрээр төлөөлүүлэн хошигносон байдаг. Цагаагчин гахай жилийн хувьсгалын өмнө болон хойно хөдөө тосгоны байдлыг дэвсгэр болгон, хуучин нийгмийн хүнд дарлалыг амсаж, оюун санаа нь гажуудсан А Кю хэмээх хүмүүний дүрийг бүтээж, А Кюгийн зориг санаа нь оюун санааны ялалтын хуулийн төлөөний нэр үг болсон байдаг. Хувьсгалын дараа феодал ангийн ноёрхогчид ноёрхлоо хамгаалахын тулд хүчээр дарангуйлан, оюун санааг нь боолчлох төрийн бодлогыг хэрэгжүүлж, феодалын ёс суртахуун, мунхаг бишрэл болон ардын мунхруулах төрийн бодлогыг ашиглаж байв. Зохиолч өөрийн оршиж байгаа нийгэм, харьцаж байгаа хүмүүн, өөрийн өнгөрүүлсэн хувьсгал зэрэгт анхаарал тавьж, уран нарийн сэтгэмжлэн зохиожээ.

Тухайн үед хоёр улсын харилцаа төдийлөн сайн биш байсан бөгөөд Хятад улс олон талт гадаад харилцааны төрийн бодлого хэрэгжүүлээгүй байсан цаг үе тул хоёр орны бүх талын харилцаа учраа олоогүй байсан юм. Тиймээс монголын уншигчид “А-Кюгийн үнэн түүх” зохиолоор дамжуулан Хятад улсыг ойлгож болно. А-Кю баян айлд хөлсний ажил хийж, олсон мөнгөө мөрийтэй тоглоом, эсвэл архины пүүст үрдгийг бичсэн зэрэг нь тухайн үеийн хятадын нийгмийн ялзарсан байдлыг шууд тусгаж байгаа явдал юм.

2. Хятадын зохиол бүтээлийн хэв маяг, хөгжлийг ойлгохын зэрэгцээ орчуулгын чадвараа дээшлүүлнэ.

Энэхүү зохиол нь хятадын утга зохиолын төлөөлөл тул энэ зохиолыг орчуулах нь тухайн улс үндэстний зохиол бүтээлийн хэв маягийг ойлгож, хөгжлийг нь мэдэхэд дөхөмтэй. Үндэстэн болгон өөрийн соёл иргэншилдээ суурилсан үг хэл, үсэг бичигтэй байлаа. Үндэстний үг хэл, үсэг бичиг нь өөрийн гэсэн хэлж ярих, бичиж туурвих дүрэм журамтай. Уран зохиолоор авч хэлсэн ч тэр нь тухайн үндэстний үг хэл, үсэг бичгийн санг илэрхийлж, зохиомж сэтгэхүй, зохион бичих арга хэлбэрийг шууд тусгаж байдаг.

Монгол, хятадын утга зохиолын орчуулгыг хорьдугаар зууны гучаад он хүртэл авч үзэж болно. Монгол улсад хамгийн анх орчуулсан хятадын орчин үеийн утга зохиолын алдарт бүтээл бол Лү Шюний “Гүн И Жи” өгүүллэг юм. Үүнийг монгол хэлнээ орчуулагч Б.Бат хятад хэлнээс орчуулсан бөгөөд орчуулгыг 1939 оны гуравдугаар сард нийтэлсэн байна. 1956 онд МУ-ын хэвлэлийн хорооноос Лү Шюний туужисын сонгомол бичгийг гаргаж, түүнд “Нутаг” ба “Гүн И Жи” гэсэн хоёр богино зохиолыг сонгон оруулсан байдаг. 1952 оноос эхлэн хятадын их зохиолч Лү Шюний “А Кюгийн үнэн түүх”, “Галзуу хүний өдрийн тэмдэглэл”, “Архины асар дээр”, “Эргэлзэл”, “Хашхирал” болон “Маргааш” зэрэг хорин хэдэн богино зохиолыг монгол хэлэнд орчуулан хэвлүүлж монголын уншигчдын хүртээл болгосон байна. 1955 оноос эхлэн Монгол улсад тусгайлан хятадын уран зохиолын орчуулга хийдэг орчуулагчид төрөн гарч, тэдний шаргуу хөдөлмөрөөр монголын уншигчид олон содон бүтээлүүдтэй танилцсан юм.

3. Үндэстний соёлын харилцааг ахиулна.

“А Кюгийн үнэн түүх” зохиол нь 40 гаруй янзаар орчуулагджээ. Энэхүү зохиолын япон орчуулга гэхэд л арван хэдэн хувилбар бий. Шанхайн кино үйлдвэр 1981 онд Лү Шюний мэндэлсний 100 жилийн ойд зориулж “А Кюгийн үнэн түүх” зохиолоор кино хийсэн байдаг. “А Кюгийн үнэн түүх” зэрэг хятад зохиол бүтээлийг монгол хэлэнд орчуулж буулгах нь монгол ба хятад үндэстний соёлын харилцааг ахиулж байгаа явдал юм.

Зохиол бүтээлд тухайн улс үндэстний амьдралын хэв маяг зан заншил соёл түүх агуулагдаж байдаг тул уран зохиолын орчуулгаар дамжуулан үндэстэн хоорондын харилцааг чангатгаж соёлын солилцоог ахиулдаг. Жишээлбэл, уг зохиолд бичигдсэн Ү Магийн байр суурь, А Кюгийн нийгмийн байр суурь, тэдний хооронд өрнөж байгаа яриа, идээ ундаа зэрэг маш олон зүйлээс тухайн үндэстний идээ ундааны соёл, ураг гэр бүлийн соёл, нийтийн харилцааны соёл зэргийг олж харж болно.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

“А-Кюгийн үнэн түүх” зохиолыг орчуулсан орчуулагчдын мэргэжлийн түвшин, хэлний мэдрэмж, туршлага чадвар болон хэлний орчин зэргээс шалтгаалаад энэхүү хэлний хэрэглээ нь харилцан адилгүй, ялгаатай байх нь мэдээж юм.

Доор Өвөр Монголын сурган хүмүүжүүлэх хорооны орчуулгыг А⁴⁶, орчуулагч Б.Батын орчуулгыг В⁴⁷, орчуулагч Ж.Артөрийн орчуулгыг С⁴⁸ гэж товчлов.

“А Кюгийн үнэн түүх” зохиолын монгол орчуулгын холбоо үгийг харьцуулах нь

Хүснэгт 1. Нэр үг голлосон холбоо үгийг харьцуулах нь⁴⁹

1.行状	үйл хэрэг	өнгөрүүлсэн хэрэг	ажил үйлс
В орчуулгад илүү тодорхой илэрхийлсэн байна.			
2.日光	нарны гэрэл	наран ээвэр	наран тал
А орчуулга нь хамгийн оновчтой байна.			
3.夹袄	давхар цамц	давхар хүрэм	ноорхой хүрэм
.Аль ч утга нь болно			
4.高傲	дээрэнгүй санаа	омгорхог зан	давлиун
В болон С орчуулга “ илүү оновчтой байна			
5.君子	эрдэмтэн сайд	шударга сайн хүн	сайн хүн
“君子” гэдэг үг нь “сайн хүн”, “шударга хүн” гэсэн үндсэн утгатайгаас гадна, эрэгтэй хүнийг заадаг. Тийм болохоор А орчуулгын “эрдэмтэн сайд” гэсэн орчуулга нь нэлээд оновчтой болжээ Учир нь “сайд түшмэл” гэвэл эрэгтэй хүнийг заадаг. ⁵⁰			
6.奚落	шоологдон доромжлогдож	шоовдор үзэгдэж	доромжлол
Гурван орчуулгад утга санааг оновчтой илэрхийлсэн байна.			
7.坏人	муу хүн	саваагүй хүн	олиггүй амьтад
“Муу хүн” гэдэг нь хамгийн дөхөм утга юм.			
8.平时	ерийн цаг	энгийн цаг	жирийн үед
Гурван орчуулгад утга ижил оновчтой орчуулсан байна.			
9.敌忾	өшөөрхөх бодол	дайсагнах санаа	өс хонзон
Гурван орчуулгад утга ижил оновчтой орчуулсан байна.			
10.口碑	аман завжинд уягдах гэж	амны зугаа	амны уншлага
“口碑” гэдэг нь ам дамжсан үг гэсэн утгатай тул В орчуулга нь ойролцоо утга илэрхийлж байна.			
11.晦气	гайдсан	муу ёр	аз хийморьгүй
В орчуулга илүү оновчтой байна.			
12.诛心	омгийг хугалах	зүрх сэтгэл	хорон үг

⁴⁶ Өвөр Монголын сурган хүмүүжүүлэх хэвлэлийн хороо. “Лү Шүний өгүүллэгийн түүвэр” Хөх хот, 1974 он

⁴⁷ Б.Бат. “А-Кюгийн үнэн түүх”, Улаанбаатар, улсын хэвлэх үйлдвэр, 1952

⁴⁸ Ж.Артөр. Лу Синь “Галзуу хүний өдрийн тэмдэглэл”, Нэпко хэвлэлийн газар, 2019 он

⁴⁹ Б.Хавар. Лү Шүний “А-Кюгийн үнэн түүх” зохиолын монгол орчуулгад хийсэн судалгаа. (магистрын ажил) МУИС 2021 он

“诛心” гэдэг үгийн үндсэн утга нь хүний сэтгэлийг зэмлэх, буруушаах гэсэн утгатай. А орчуулга нь уг үгийн утгатай хамгийн ойр болсон байна.			
13.文章	бичиг зохиол	утга зохиол	ном зохиол
Гурван орчуулга бүгд оновчтой байна.			
14.寂然	чимээгүй	чимээ аниргүй	нам жим
Гурван орчуулга бүгд таарч байна.			
15.奴仆	зарц	шивэгчин	зарц эмэгтэй
Гурван орчуулгад нэг утгыг илэрхийлж байна.			
16.黄昏	шар бүрий	бараг бүрэг	харанхуй
“Харанхуй” гэдэг нь “黑暗” гэсэн санаа тул А болон С орчуулга нь илүү оновчтой.			
17.正经	төв чигч	төв бат	шударга
Гурван орчуулгад уг санааг бүрэн илтгэж байна.			
18.条件	нөхцөл	болзол	болзол
“Нөхцөл”, “болзол” хоёр нь адилхан утгатай тул таарч байна.			
19.缢鬼	гай түйтгэр	муу ёр	чөтгөр шуламс
Гурван орчуулгад уг санааг бүрэн илтгэж байна.			
20.尿布	норгоовч	шээсний даавуу	живх
Тус гурван орчуулгын С орчуулга нь шууд монгол хэлэнд буулгаж, утгын хувьд ч маш оновчтой орчуулсан байна.			
21.男人	бүстэй хүн	хар хүн	эрэгтэй хүн
Гурван орчуулгад уг санааг бүрэн илтгэж байна.			
22.新闻	сонин чимээ	сонин зүйл	шинэ сонин мэдээ
С орчуулга нь хамгийн оновчтой байна.			
23.茶馆	цайн мухлаг	цайн газар	цайны газар
Гурван орчуулгад уг санааг бүрэн илтгэж байна.			

Хүснэгт 2. Үйл үг голлосон холбоо үг⁵¹

24.摔在地上	хөсөр хаяж	газар хаяж	газар чулуудан
Гурван орчуулгад уг санааг бүрэн илтгэж байна.			
25.动口	ам хөдлөх	амаар хэлэлцэх	ам дуугарах
“动口” гэх үг нь амаар хэлэлцэх, ярьж хэлэлцэх, хэл амаар ярилцах гэсэн утгатай.			
26.满足	бах нь ханаад	санаандаа хүрсэн	ханамжтайяа
.Гурван орчуулга утга нь бүр таарч байна			
27.两手叉在腰间	сүвээгээ тулах	нуруугаа үүрч	ташаа тулан
.С орчуулга нь хамгийн ойролцоо утга юм			
28.咒骂	зүхэж хараах	хараан занаж	харааж зүхэх
“Зүхэх” болон “Хараах” гэсэн үг утга нь ижил юм.			
29.低了头	толгой бөхийж	толгой гудайлгаж	толгойгоо гудайлган
Гурван орчуулгад оновчтой орчуулсан байна.			

Б.Хавар. Лү Шюний “А-Кюгийн үнэн түүх” зохиолын монгол орчуулгад хийсэн судалгаа. (магистрын ажил) МУИС 2021 он

30.恋爱	янаг дурлал	амраглал	хайр дурлал
Гурван орчуулгад оновчтой орчуулсан байна.			
31.欢喜	баяр бахдал	баяр хөөртэй	бах
В орчуулгад “баяр хөөртэй” гэж зөв орчуулсан байна.			
32.诚慌诚恐	чичрэн дагжиж	түгшин дагжиж	түгшин аюумуй
Гурван орчуулгад “айсан, түгшсэн” утгыг илтгэж байна. ⁵²			
33.打鼾	хамар татах	хурхиран	хурхирах
В,С орчуулга нь илүү оновчтой байна.			
34.而立	тогтнох	тогтох	тогтдог
Гурван орчуулгад оновчтой орчуулсан байна.			
35.抱头	толгойгоо тэврэх	толгойгоо барих	халхалбал
“抱” гэсэн үг нь “тэврэх” үйлдлийг зааж, “头” гэсэн үг нь “толгой”-г заадаг. А орчуулга нь зөв тодорхой байна			
36.礼毕	ялаа хүлээж	буруугаа хүлээж	ёс үйлийг гүйцэтгэж
С орчуулгын утга нь тодорхой байна			
37.拧下	мушгиж таслаад	хугалж	мушгин
А орчуулга дах “таслаад” гэсэн үгийг “аваад” гэж орчуулах нь зохимжтой санагдаж байна.			
38.打定	зориг шууджээ	зориглон тогтов	бүрэн шийдэв
Гурван орчуулгад оновчтой орчуулсан байна.			
39.惊异	ажиг сэжиг	сонирхол	гайхал төрүүлсэн
.С орчуулга нь хамгийн тодорхой байна			
40.出神	гөлрөн сонсож	сөсөө гартал	ухаангүй
А орчуулга нь оновчтой байна.			

Холбоо үг нь хоёр буюу түүнээс дээш үг нийлэн ямар нэгэн утгыг илтгэдэг. Орчуулгын явцад холбоо үгийг орчуулахдаа үг өгүүлбэрийн утгыг гүнзгий ойлгосон байх хэрэгтэй. Хятад хэл нь монгол хэлтэй адилхан үндсэн утга ба салаа утга гэж байдаг тул уг өгүүлбэрт үндсэн утгаар нь хэрэглэсэн эсэхийг сайтар ойлгосон байх нь чухал. “А Кюгийн үнэн түүх” зохиолын гурван монгол орчуулгын холбоо үгийг харьцуулан доорх дүгнэлтэд хүрэв.

1.Хятад, монгол хэл нь адилхан эртний үг хэллэгтэй байдаг. “А Кюгийн үнэн түүх” зохиолд хятад хэлний эртний хэллэг ба битүү утгатай үг нэлээд олон хэрэглэгджээ.

Уг зохиолд ч эдгээр үгийг зүүлт хийж тайлбарласан байдаг. Эдгээр үгийг орчуулахдаа яг утгаар нь оноож орчуулахаар байна. Жишээлбэл, “君子” гэдэг үгийг А орчуулгад “эрдэмтэн сайд” гэж орчуулаад, В орчуулгад “шударга сайн хүн” гэсэн бол, С орчуулгад “сайн хүн” гэж орчуулсан байна. Хятад хэлний “君子” гэдэг үг нь “сайн хүн”, “шударга хүн” гэсэн үндсэн утгатайгаас гадна, эрэгтэй хүнийг зааж байдаг. Тийм болохоор А орчуулгын “эрдэмтэн сайд” гэсэн орчуулга нь нэлээд оновчтой болжээ. Учир нь сайд түшмэл гэвэл эрэгтэй хүнийг заах учраас уг зохиолын утгыг маш оновчтой орчуулж чадсан байна. Зөвхөн сайн хүн буюу шударга сайн хүн гэвэл эрэгтэй эмэгтэй ямар ч хүнийг төлөөлж болно. Тийм учир В орчуулга ба С орчуулгад “сайн хүн”, “шударга сайн хүн” гэсэн нь арай оновчгүй болжээ. Утга зохиолын орчуулга нь дахин бүтээлтийн

⁵² Б.Хавар. Лү Шюний “А Кюгийн үнэн түүх” зохиолын монгол орчуулгад хийсэн судалгаа. (магистрын ажил) МУИС 2021 он

явц болохоор уг зохиолын санаа, хэл хэллэгийг бүрэн зөв ойлгуулах ба өөрийн хэлэндээ уран сайхнаар орчуулан хөрвүүлэх нь маш чухал юм.

2.Гурван монгол орчуулгын холбоо үгийн орчуулгаас ажиглагдсан бас нэгэн онцлог нь нэр үг ба үйл үг нийлж бүтсэн холбоо үгийг шууд нэр үг ба нэр үгээр бүтсэн холбоо үг болгож, хятад хэлний зарим нэр үгнээс бүтсэн холбоо үгийг орчуулахдаа нэр үг ба үйл үгнээс бүтсэн холбоо үг болгон хувиргаж байгаа үзэгдэл оршиж байна. Энэ нь зарим үед утгын хувиралт үүсгэж мэддэг. Жишээлбэл “诛心” гэх үгийг А орчуулгад “омгийг хугалах” гэж орчуулаад, В орчуулгад “зүрх сэтгэл”, С орчуулгад “хорон үг” гэж орчуулсан байна. “诛心” гэдэг үгийн үндсэн утга нь хүний сэтгэлийг зэмлэх, буруушаах гэсэн утгатай байдаг. Гурван монгол орчуулгын дундаас А орчуулгын “омгийг хугалах” гэсэн орчуулга нь уг үгийн утгатай хамгаас ойр болж чаджээ.

3.Холбоо үг бол уран зохиолын үнэр амтыг тохируулагч чухал хүчин зүйлийн нэг юм. Тиймээс холбоо үгийн орчуулга буруудах буюу оновчгүй болоход хүрвэл бүхэлдээ зохиолын орчуулгад нөлөөлдөг. Гурван монгол орчуулгын холбоо үгийн орчуулгын хувьд, А орчуулга нь үгийн үндсэн утгыг харгалзуулж орчуулсан нь сайн байна. Гэхдээ А орчуулгын үг хэллэг хэт махчилсан, В орчуулга ба С орчуулга холбоо үгийн орчуулгын хувьд нэлээд адилавтар боловч, С орчуулга нь илүү оновчтой уран орчуулсан байна. В орчуулга нь С орчуулгыг бодвол уг зохиолын үг хэллэгт арай баригдсан буюу зохиолын уран сайхны илэрхийллийг бүрэн дамжуулж чадаагүй байна.

4.Гурван монгол орчуулгын холбоо үгнээс ажиглагдсан бас нэг онцлог нь юмс буюу ямар нэгэн хэрэглэгдэхүүнийг нэрлэн заасан хятад үгийг шууд махчилж орчуулж байгаа жишээ гарч байна. Хятад хэлэнд “电视” гэвэл бид заавал уг үгээр нь махчилж орчуулах албагүй. “电视” гэвэл зүгээр л зурагт, телевиз гэх мэт өөрийн хэлэндээ буюу хэрэглэж байгаа байдлаараа орчуулдаг. Гурван монгол орчуулгад, “尿布” гэдэг үгийг А орчуулгад “норгоовч”, В орчуулгад “шээсний даавуу”, С орчуулгад “живх” гэж орчуулсан байна. Тус гурван орчуулгын С орчуулга нь шууд монгол хэлэнд бууж, утгын хувьд ч маш оновчтой орчуулсан байна. Харин А орчуулгын “норгоовч” гэх үг нь Өвөр Монголын аман аялгуу ба бичгийн хэлэнд төдийлөн хэрэглэгддэггүй, орчуулгын хэллэг байна. Энэ нь зохиолын үг хэллэгийг баригдмал болгосон байна. В орчуулгын шээсний даавуу нь ч хятад үгийн утгыг шууд махчилж орчуулсан байна. Монгол хэлэнд шээсний даавууг живх гэж нэрлэдэг болохоор өөрийн хэлэндээ буулгаж орчуулахыг хичээх хэрэгтэй.

5.Гурван монгол орчуулгад үйл үгийн үйлдлийг дүрсэлж орчуулсан онцлогтой байна. Үйл үг нь ямар нэгэн үйл хөдлөлийг төлөөлөн заадаг. Жишээлбэл, явах үйлийг алхах, гүйх, давхих гэх мэт янз бүрийн явах төрөл хэлбэрээр дүрсэлж болдог. Тус зохиолын орчуулгаар жишээлбэл, “抱头” гэх үгийг А орчуулгад “толгойгоо тэврэх”, В орчуулгад “толгойгоо барих”, С орчуулгад “халхалбал” гэж орчуулжээ. “抱” гэсэн үг нь тэврэх үйлдлийг зааж, “头” гэсэн үг нь толгойг заадаг. Тиймээс “抱头” нь толгойгоо тэврэх үйлийг заана. В орчуулгад “толгойгоо барих” гэж орчуулсан нь тэврэх үйлтэй төсөөтэй ч тэврэх гэвэл ганц хэдэн хуруу толгойд хүрэх биш, толгойгоо тэврэх байдалд толгойн ихэнх хэсэг нь гарт халхлагдана. Харин толгойгоо барих гэвэл тэврэхээс тусдаа үйлдэл болдог. С орчуулгад “халхлах” гэж орчуулсан нь уг зохиолын өгүүлбэрийн орчинд дүрсэлж орчуулсан байна. Толгой тэврэхэд яриангүй толгой гарт халхлагдана. Тиймээс “тэврэх” үйлдлийг “халхлах” гэж дүрсэлсэн байна. Мөн “动口” гэдэг үгийг А орчуулгад хөдлөх гэж орчуулаад, В орчуулгад “амаар хэлэлцэх”, С орчуулгад “ам дуугарах” гэж орчуулсан байна. “动口” гэх үг нь амаар хэлэлцэх, ярьж хэлэлцэх, хэл амаар ярилцах гэсэн утгатай. А орчуулгын “ам хөдлөх” гэсэн нь хятад хэлний “动” ба “口” гэх үгийг салгаж, махчилж орчуулсан байна. Гэвч “ам хөдлөх” гэхээр бас уг утгыг илтгэж болно. Жишээлбэл идэх, хэрэлдэх гэх мэт. Уг зохиолд гарч буй утга нь зүгээр л хэл амаараа ярих, амаар хэлэлцэх гэсэн утгыг илэрхийлж байна. С орчуулгад “ам дугарах” гэсэн нь тийм ч оновчтой биш юм. “Ам дугарах” гэж үг хэлэхийг илэрхийлж болох

боловч, монгол хэлэнд “ам дугарах” гэж төдийлөн илэрхийлдэггүй. Үүнээс гадна, үйл үгийг орчуулахдаа буруу орчуулж байгаа үзэгдэл гарч байна.

6.Хятад хэлний нэг онцлог нь хоёрхон үгтэй холбоо үгээр утга чимж болдог. Жишээлбэл, “孤孀” (бэлэвсэн) гэдэг үг нь шууд энгийн хэрэглээний үгээр бол 寡妇 (бэлэвсэн) гэсэн үг бөгөөд утгын хувьд зөрөөгүй. Гэвч эхний үг нь утга зохиолын хэлийг улам чимж өгдөг байна. Монгол хэлэнд ямар нэгэн утгыг гүнзгийрүүлэх буюу тодотгоход тусгай тодотгол ашигладаг бол харин хятад хэлэнд өөр үгээр илэрхийлж болдог. Ийм үгийг орчуулахдаа, гурван орчуулгад цөм утгачилж орчуулсан байна. Утгачилж орчуулах нь уг зохиолын утгыг хадгалж чаддаг ч, хураангуйлж чадахгүй бол илүү үг олширч, ойлгоход бэрхшээлтэй болдог.

7.Уг зохиолын үг өгүүлбэрийн утгыг буруу ойлгох буюу буруу орчуулах жишээ харагдаж байна. Жишээлбэл, “两手又在腰间” гэх үгийг А орчуулгад “сүвээгээ тулах”, В орчуулгад “нуруугаа үүрч”, С орчуулгад “ташаа тулан” гэж орчуулсан байна. “腰” гэдэг үг нь хүн амьтны сүүжний толгой орчмын хэсгийг заадаг. Монголоор ташаа, мөн сүвээ ч гэж нэрлэдэг. Гэвч сүвээ нь үндсэн утгаараа хүн амьтны цээжний хоёр хажуугийн доод хэсгийг заадаг. Харин “нуруу” гэвэл бүр өөр болно. Тиймээс тус жишээн дэх В орчуулгын “нуруугаа үүрч” гэж орчуулсан нь буруу болсон байна. Өгүүлбэрийн утгыг үндэслэсэн ч ингэж орчуулах нь зохимжгүй юм. Нуруугаа үүрэх ба ташаа тулах хоёр нь хоёр өөр үйлдэл бөгөөд хоёр өөр утгыг илэрхийлж байна.

ДҮГНЭЛТ

Гурван монгол орчуулгын холбоо үгийн орчуулгаас үзэхэд эдгээр орчуулга нь үг сонголтын хувьд нэлээд чөлөөтэй байна. Адил үгийн сонголттой жишээ байгаа ч, маш цөөн байна. Энэ нь монгол хэлний үгийн сангийн баян тансгийг илэрхийлж байна. Нөгөө талаараа энэ нь гурван монгол орчуулагчийн үгийн санг ч илэрхийлж байгаа юм. Ихэнх үгийг цөм өөр өөрийн сонголтоороо орчуулсан байна. Жишээлбэл “黄昏” гэдэг үгийг А орчуулгад “шар бүрий” гэж орчуулаад, В орчуулгад “бараг бүрэг”, С орчуулгад “харанхуй” гэж орчуулсан байна. “黄昏” гэх үг нь нар шингэхээс өмнөх шар бүрий байдлыг заадаг. Тус үгийг гурван монгол орчуулагч цөм өөр өөрөөр орчуулсан байна. Жишээлбэл, “缢鬼” гэх үгийг А орчуулгад “гай түйтгэр”, В орчуулгад “муу ёр”, С орчуулгад “чөтгөр шуламс” гэж орчуулсан байна. “男人” гэх үгийг А орчуулгад “бүстэй хүн”, В орчуулгад “хар хүн”, С орчуулгад “эрэгтэй хүн” гэж орчуулсан байна. Хэдийгээр өөрөөр орчуулсан ч утгын хувьд ижил байна. Энэ нь гурван монгол орчуулгын тус тусын орчуулгын ерөнхий бүтцэд шууд нөлөөлж байна. Өөрөөр хэлбэл холбоо үгийг хэрхэн орчуулах, үг сонголтыг яаж хийх нь орчуулгын зохиол ямар болоход шууд нөлөөлдөг.

Эцэст нь дүгнэхэд, “А Кюгийн үнэн түүх” зохиолын гурван монгол орчуулга нь холбоо үгийг орчуулах арга барил, үг сонголтын хувьд нэлээд ялгаатай бөгөөд энэ нь орчуулгын чанар, уран сайхны илэрхийлэлд шууд нөлөөлж байна.

Холбоо үгийг зөв орчуулахын тулд эх хэлний үндсэн ба салаа утга, өгүүлбэрийн орчин, соёл-сэтгэлгээний онцлогийг гүнзгий ойлгох шаардлагатай нь тод харагдаж байна. А орчуулга нь үгийн үндсэн утгад тулгуурласан, харьцангуй оновчтой боловч хэл найруулгын хувьд хэт махчилсан, уран сайхны өнгө сул байна. В орчуулга эх зохиолд хэт баригдсанаас уран сайхны хувиргалтын түвшин харьцангуй сул, харин С орчуулга нь монгол хэлний онцлогт нийцүүлэн илүү уран, уншигчдад ойлгомжтой буулгасан байна.

Иймээс холбоо үгийн орчуулга нь зүгээр нэг үг солих бус, утга зохиолын өнгө аяс, дүрслэл, сэтгэлгээний хэв маягийг бүхэлд нь дамжуулах чухал хүчин зүйл болох нь энэхүү харьцуулалтаар батлагдаж байна.

Ашигласан материал

- Артөр, Ж. (2019). А-Кюгийн үнэн түүх. Улаанбаатар.
- Бат, Б. (1952). А-Кюгийн үнэн түүх. Улаанбаатар.
- Бао, Юе Шань. (2000). Хэрэглээний орчуулгын суурь. Хөх хот: Өвөр Монголын өөртөө засах орны хэвлэлийн газар.
- Хавар, Б. (2021). Лү Шюний “А-Кюгийн үнэн түүх” зохиолын монгол орчуулгад хийсэн судалгаа (магистрын зэрэг горилсон судалгааны ажил). Монгол Улсын Их Сургууль, Улаанбаатар.
- Ганжууржав, Б. (1999). Орчуулгын ёсон. Хөх хот: Өвөр Монголын өөртөө засах орны хэвлэлийн газар.
- Дундад улсын үндэстний хэлний орчуулгын төв. (2008). Хятад–монгол шинэ үгсийн толь. Хөх хот: Үндэстний хэвлэлийн хороо.
- Рашдонров, Д. (2000). Орчин цагийн монгол хэлний товч тайлбар толь. Хөх хот: Өвөр Монголын өөртөө засах орны хэвлэлийн газар.
- Төмөртоого, Д. (2004). Орчин цагийн монгол хэл. Улаанбаатар.
- Цэнгэлт, С. (2012). Орчин цагийн хэл шинжлэлийн онолын сонгомол. Хөх хот: Өвөр Монголын өөртөө засах орны хэвлэлийн газар.
- Цэвэл, Я. (2013). Монгол хэлний товч тайлбар. Хөх хот: Өвөр Монголын өөртөө засах орны хэвлэлийн газар.
- 陈章太. (2005). 语言规划研究. 北京: 商务印书馆.
- 陈昌来. (2007). 应用语言学导论. 北京: 商务印书馆.
- 奈达. (1998). 语言文化与翻译. 呼和浩特: 内蒙古大学出版社.